

PRUTUL

*** REVISTĂ DE CULTURĂ * HUȘI ***

Serie nouă, Anul XI (XX), Nr. 1-2 (67-68) / 2021 * Fondator Costin CLIT

SPONSORI:

Pr. Florin Băhnăreanu – Parohia Râșești
Col. (r) Marcel Acatrinei

ISSN 1582 – 618X

COLEGIUL ȘTIINȚIFIC

Cercetător dr. Silviu VĂCARU
Profesor dr. Theodor CODREANU

COLECTIVUL REDACȚIONAL:

Redactor șef: Costin CLIT
Dr. Lucian-Valeriu LEFTER
Mihai-Alin PAVEL
Tehnoredactor: Lucian CLIT
E-mail: costinclit@yahoo.com

CUPRINS

STUDII ȘI ARTICOLE

<i>Bătălia de la Hotin din 1621. Cauze, preliminarii, desfășurare și consecințe</i> – Valentin Constantinov	7
<i>Mănăstirea „Sfânta Treime” de la Buciumeni - veche vatră monahală a Ținutului Tecuci</i> – Doru Parascan	33
<i>Grafica de carte în tipăriturile din afara spațiului românesc, în secolul al XVIII-lea, din colecțiile Bibliotecii Academiei Române</i> – Oana Lucia Dimitriu	73
<i>Paisianismul în Mănăstirea Sinaia</i> – Mihail Harbuzaru	83
<i>O incursiune în istoria socialismului din România</i> – Cristian Sandache	99
<i>Din război. Amintirile unui caporal</i> – Lucian-Valeriu Lefter	111
<i>Biblioteca de specialitate și îndrumare național creștină ortodoxă „Mitropolitul Nicodim”</i> – Silviu - Constantin Nedelcu	131

MEMORIA GENEALOGICĂ

<i>Români din Ardeal în Moldova. Reflecții noi pentru o discuție mai veche</i> – Ștefan S. Gorovei	135
<i>Lăcașurile de cult din Dobrovăț (Iași) și slujitorii acestora începând din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea</i> – Marcel Acatrinei	151
<i>Ramura basarabeană a familiei Albotă în secolul al XIX-lea</i> – Silviu Andrieș Tabac	167
<i>Destine eroice</i> – A. Trincă Buruiană	179
<i>Artur Gorovei: addenda et corrigenda</i> – Ștefan S. Gorovei	197
<i>Corespondență de familie: Elena Nae Ionescu</i> – Ștefan S. Gorovei	211

DOCUMENTE

<i>Sate de pe valea Tutovei: Călimănești și Tămășeni. Documente inedite din secolele XVII și XVIII</i> – Costin Clit	225
<i>Cariera lui Teodor Burada în documente inedite</i> – Costin Clit, Cosmin Niță	287
<i>Paul Păltănea. Corespondență inedită cu străinătatea 1965-2001</i> – Cristian Căldăraru	319

DĂINUIREA VALORILOR

<i>Constantin Negruzzi (1808-1868) – „Primul nostru mare prozator modern”</i> – Iulian Pruteanu-Isăcescu	397
--	-----

RECENZII ȘI NOTE BIBLIOGRAFICE

Vlad Mischevca, *Între pace și război. Domnii fanarioți în contextual raporturilor internaționale (1774-1821)*, Chișinău 2021 – Florin Marinescu 405

IN MEMORIAM

In memoriam: Academician Constantin I. Toma (1935-2020) – Iulian Pruteanu-Isăcescu 407

Ion Agrigoroaiei (30 XII 1936 – 5 X 2021) – Nicolae Ionescu 415

Sorin Iftimi – Gândurile unui prieten de departe – Narcis Dorin Ion 418

PAISIANISMUL ÎN MĂNĂSTIREA SINAIA

Mihail HARBUZARU

În secolul al XVIII-lea Țările Române deveniseră, prin activitatea duhovnicească, organizatorică și culturală a sfinților stareți Vasile de la Poiana Mărului (1692-1767) și Paisie Velicikovski (fig. 1) de la Mănăstirea Neamț (1722-1794), centrul spiritual al întregii lumi ortodoxe. La Neamț viețuiau în obștea paisiană aproape o mie de monahi români, ruși, ucraineni, bulgari și greci. Mulți dintre ei se ocupau cu traducerea din greaca veche și copierea în limbile română și slavonă a celor mai importante opere ale Sfinților Părinți¹.

De la Dragomirna, Secu și Neamț, mănăstiri locuite pe rând de obștea paisiană, influența acesteia s-a revărsat și asupra Țării Românești, mai ales prin starețul Gheorghe (1730-1806), ucenic apropiat al Sfântului Paisie, care a reorganizat viața monahală de la Cernica și Căldărușani.

Când te gândești la Sinaia îți vin în minte Munții Bucegi, Castelul Peleş, frumoasa stațiune. Dar aici există și o mănăstire, în jurul căreia s-a construit totul, căci ea ființează încă de la 1695, fiind ctitoria marelui spătar Mihai Cantacuzino².

Foarte puțin se vorbește despre faptul că Mănăstirea Sinaia a beneficiat de influența binefăcătoare a renașterii monahale paisiene. Doar starețul Iustin (fig. 2) este cunoscut în monografiile mănăstirii ca ucenic al marelui sfânt de la Neamț³. Protos. Dorotei Bertescu, primul cronicar al Mănăstirii Sinaia, pe când era ieromonah, arăta în manuscrisul său, *Tradiție de știință*, că ieromonahul Iustin, „duhovnicu, ucenic al starețului Paisie din Monastirea Neamțului”, a fost primit la Sinaia de egumenul Damaschin, împreună cu alți trei călugări, „și-a pus metanie de schimnic”, dar nu s-a bucurat mult de liniște, căci a devenit stareț⁴. A fost primul

¹ Diac. Ioan I. Ică jr, *Spiritualitatea cernicană – paisianism românesc*, în „Sfinții stareți Gheorghe și Calinic de la Cernica. Viețile, povătuirile, testamentele”, Sibiu, Deisis, 2018, p. 17-18.

² Arhim. Ghenadie Enăceanu, *Sinaia, Istoria Santei Monastiri, lucrată după documente vechi și noi și adausă cu tradițiunile locale*, București, Tipografia Ștefan Mihăilescu, 1881, p. 8. Disponibilă, împreună cu alte monografii și studii despre istoria locală, pe site-ul www.manastireasinaia.ro.

³ *Ibidem*, p. 109.

⁴ Ierom. Dorotei, *Tradiție de știință*, manuscris publicat în două dintre monografiile mănăstirii de la sfârșitul secolului al XIX-lea: Arhim. Ghenadie Enăceanu, *op. cit.*, (cu denumirea de „Partea tradițională”) (despre Starețul Iustin la p. 60, 107-116) și A. G. Găleşescu, *Sinaia, 15 August 1695-1895*, București, Tipografia C. A. Lăzăreanu, 1895, (despre Iustin la p. 23-25). Sunt diferențe între cele două monografii, de exemplu la Enăceanu se spune că Iustin a fost primit de starețul Isidor (p. 110), iar la Găleşescu de starețul Damaschin (p. 23).

arhimandrit de la Sinaia, stărețind din 1802 până la moarte, în anul 1829⁵. La 1810 erau 26 de călugări⁶, „care toți avea mulțumire de sfaturile duhovnicești a starețului lor”, iar „masa de milă era întinsă ziua și noaptea pentru sărmanii călători, care în tot ciasul nu lipsea din Monastire”⁷. Între 1821 și 1826 a fost și stareț la Mănăstirea Brebu⁸, în timp ce era stareț la Sinaia.

Și înainte de venirea călugărilor de la Mănăstirea Neamț se realizau manuscrise la poalele munților Bucegi. Ieromonahul Silvestru ot Sinaia copia, în 1725, manuscrisul *Învățăături ale Sf. Theodor Studitul* (243 file)⁹, în 1737 manuscrisul *Albina* (263 file)¹⁰, apoi în 1741 un *Octoih de Pavecerniță* (252 file)¹¹ și un *Pateric al Pecerscâi* (Fig. 3, 261 file)¹², toate păstrate la Biblioteca Academiei

⁵ Ghenadie Enăceanu, *op. cit.*, p. 110-116. Cu o întrerupere în primii ani, când a revenit în funcție fostul egumen, Damaschin (p. 110).

⁶ *Județul Prahova în Catagrafia Eparhiei Ungrovlahiei de la 1810*, studiu introductiv și transcriere de Pavel Enache, Ploiești, Editura Ploiești-Mileniul III, 2020, p. 38-39. În inventarele vechi ale Mănăstirii Sinaia apar 38 de călugări în 1830 (cf. *Doc. 50*, Colecția Mănăstirii Sinaia, Direcția Județeană Prahova a Arhivelor Naționale, p. 8), apoi s-au mai construit chilii și au ajuns până la 81 (61 de călugări și frați și 20 de argați) în 1860 (*Dosarul cu nr. 538/1860*, f. 115 și urm., Arhivele Naționale Istorice Centrale București, fond M.C.I.P (Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice), cercetat de Dl. Col (r.) Prof. Ion Dedu, în articolul *Mănăstirea Sinaia la anul 1860 – un centru spiritual pan-românesc*, în manuscris, f. I, f. an).

⁷ Ghenadie Enăceanu, *op. cit.*, p. 114.

⁸ Florin Șinca, *Mănăstirea Brebu, tradiție și continuitate*, București, Editura Cuvântul Vieții, a Mitropoliei Munteniei și Dobrogei, 2015, p. 97.

⁹ Ms. rom. nr. 2143 B.A.R., cu însemnări pe multe file, de exemplu, la f. 94: „Și s-au scris această carte în Sfânta Mănăstire ot Câmpulung, de mine, mult păcătosul robul Domnului mieu Hristos, Silvestru ieromonah ot Sinaia. Iunie 9 dni, leat 7233 (=1725)”, cf. Gabriel Ștrempel, *Catalogul manuscriselor românești B.A.R.*, vol. II, București, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983, p. 188.

¹⁰ Ms. rom. nr. 1330 B.A.R., *Albina*, însemnare pe f. 167^v: „Scriu-s-au această carte prin multa osteneală și cheltuiala robului lui Dumnezeu Silvestru, ieromonah ot Sinaia. Leat 1245 (=1737)”, cf. Gabriel Ștrempel, *Catalogul manuscriselor românești B.A.R.*, vol. I, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1978, p. 295-296. Însemnare pe f. 167^v: „Scriu-s-au această carte prin multa osteneală și cheltuiala robului lui Dumnezeu Silvestru, ieromonah ot Sinaia. Leat 1245 (=1737).”

¹¹ Ms. rom. nr. 3557 B.A.R., însemnare la f. 241: „(...) Și s-au scris cu cheltuiala părintelui Nicodim, egumenul sf. Mănăstirii Câmpulungul, prin osteneala lui... Silvestru, ieromonah ot Sinaia. Februarie 24 dni, leat 7249 (=1741)” cf. Gabriel Ștrempel, *Catalogul manuscriselor românești B.A.R.*, vol. III, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1987, p. 169.

¹² Ms. rom. nr. 568 B.A.R., *Pateric, adică Otăcinic al Pecetșchii*, însemnări la f. 34^v, 73^v, 102 ș.a: „Pisah az mnogogreașnic (am scris eu, mult păcătosul) Silvestru i(e)romonah ot Sinaia”. Dăruit Academiei Române de Eforia Spitalelor Civile la 30 nov. 1887, cf. Gabriel Ștrempel, *Catalogul manuscriselor românești...*, vol. I, p. 142. Luat de Eforie de la Mănăstirea Sinaia pe data de 17 nov. 1877, prin adresa nr. 7434, împreună cu toate hrisoavele, manuscrisele și cărțile cele mai vechi din bibliotecă, cf. *Pachetul XXIV-91/1887*, Arhiva Mănăstirii Sinaia, f. 88-88^v. Dintre tipărituri au fost duse 35 de cărți vechi românești

Române. Cel puțin două dintre ele sunt realizate după manuscrise de la mult mai vechea mănăstire Negru Vodă din Câmpulung Muscel (1215).

Cercetarea manuscriselor, tipăriturilor și actelor vremii a adus noi informații despre starețul Iustin¹³. Fostul stareț, Damaschin, făcea plângeri la București, în care spunea că Iustin era deseori plecat în Ungaria, fiind ungurean¹⁴, adică ardelean. Oricum, legăturile mănăstirii cu Ardealul erau foarte strânse, dată fiind situarea ei, în Carpați, între Muntenia și Transilvania, la doar 45 de km de Brașov. Și firește că aici erau mulți monahi ardeleni. Ieromonahul copist Meletie, care a venit de la Neamț la Sinaia la sfârșitul secolului al XVIII-lea, era din Făgăraș¹⁵.

Starețul Iustin este cel care, probabil, a reorganizat biblioteca mănăstirii, vitală pentru paisieni. A folosit cărțile existente aici și a cumpărat altele, în mod special de la Mănăstirea Neamț. În timpul războiului ruso-austro-turc dintre anii 1787-1891, când la Sinaia s-au dat lupte, biserica veche a fost incendiată, zidul de sud spart¹⁶, dar tot ce era mai important în mănăstire a fost adăpostit la Brașov¹⁷. Din lista obiectelor duse la atunci se păstrează doar prima filă, clar este însă că mănăstirea a rămas în posesia cărților vechi chiar și în cel mai greu moment al său.

Printre cărțile cu primele numere de inventar sunt cele tipărite la Mănăstirea Neamț, în special „Viețile Sfinților”. Numele starețului Iustin se află pe 16 tipărituri din Biblioteca Mănăstirii Sinaia. Redau în continuare cele mai importante însemnări:

Cuvintele fericitului părintelui nostru Dorotei, Râmnic, 1784, nr. inv. 101, f. de titlu: „A lui Iustin”.

Catavasier, Râmnic, 1784, nr. inv. 415, f. 1-3, grafie chirilică, cerneală neagră: „Această carte ce să zice Catavasieri s-au dat fi<nu>lui mieu Ghenadie ierom<onahul>. Iustin Arhim<andrit> Sinăi<i>, la anul 1829 Ghenu<a>re 2”.

și 18 slavone, cf. *Ibidem*, f. 91, 91^v, 97, și au fost înapoiate 27, cf. *Ibidem*, f. 113-114^v, deci sunt 26 de tipărituri la Biblioteca Academiei provenite de la Mănăstirea Sinaia, rămase neidentificate). Manuscrisele duse în 1887 au fost trecute în *Catalogul manuscriselor Mănăstirii Sinaia*, la f. 219-276.

¹³ În 2017 am publicat un *Catalog al Manuscriselor Mănăstirii Sinaia*, împreună cu dl Dragoș Șesan, cercetător la Arhivele Naționale din București. În prezent se află în lucru un *Catalog al tipăriturilor de la 1564 la 1830*, tot în colaborare cu dl Șesan. Cele mai multe informații din prezentul articol se datorează muncii la aceste două cataloage.

¹⁴ *Pachetul CCCLXXVI, Doc. Ist. 54, B.A.R.*, scrisoare grecească a fostului stareț de la Sinaia, Damaschin, din 19 ian. 1814, descoperită de dl Mădălin Cristian Focșa și tradusă de dna Loredana Dascăl, cărora le mulțumesc și pe această cale.

¹⁵ Ms. rom. nr. 489 B.A.R., f. 222: „Meletie ieromonah, 1805 (...), din ținutul Făgărașului”, cf. G. Ștrempel, *Catalogul manuscriselor românești...*, vol. I, p. 124.

¹⁶ N. D. Popescu, *Nicolae Mavrogheni*, în „Calendarul pentru toți românii”, 1890, cf. Arhim. Nifon Popescu, *Monastirea Sinaia, schiță istorică*, București, Tipografia Gutenberg, Joseph Göbl, 1895, p. 38.

¹⁷ *Act 132, Pachetul LXIII, Colecția Documente*, Direcția Generală a Arhivelor Statului, Filiala Prahova. Mulțumesc Domnului Mădălin Cristian Focșa din Câmpina pentru semnarea acestui document.

Pravoslavnică învățătură, București, 1794, nr. inv. 267, f. 1, grafie chirilică, cerneală neagră: „Duhovnice Iostine, cu plecată și căzută mână sărut dreapta sfinții tale, părinte. Stoica Dascăl ot Breaza.”

Rânduiala sfințirii bisericii de Arhimandrit, de protopop sau de alt prezbiter ce are blagoslovenie și antimis sfânt de Arhiereu, București, 1809, nr. inv. 208, f. 1 de gardă^v, grafie chirilică, cerneală neagră: „S-au dat părintelui arhim. Iustin igumen mănăstirii Sinaia, 1809, Mai 28. Dionisie ecli<siarhul> Mit<ropoliei>¹⁸” (Fig. 4). Probabil multe biserici din partea de nord a județului Prahova au fost sfințite de starețul Iustin, în cei peste 20 de ani de stăreție.

Carte de rugăciuni, Iași, 1809, nr. inv. 304, f. 1 nenumărată a introducerii - f. 4 nenumărată a tipăriturii, în partea de jos, grafie chirilică, cerneală neagră: „Dată fratelui arhimandrit Kir Iustin igumenul Sinăii de mine Gherasim Arhimandritu(l) Rătescul, 1816.”

Celelalte unsprezece tipărituri sunt *Viețile Sfinților pe lunile Septembrie, Octombrie, Noiembrie, Decembrie, Februarie, Aprilie, Martie, Mai, Iunie, Iulie și August*, realizate la Mănăstirea Neamț între anii 1807-1815. Toate au însemnarea, în grafie chirilică, cerneală neagră, pe primele file: „Această carte ce să zice luna (...) au fost a Sfinției Sale părintelui Iustin arhimandritul Sinăii și la pristăvirea Sfinției Sale au lăsat Sinăii spre a Sfinției Sale pomenire. 1829 sept. 16” (în afară de *Viețile Sfinților pe luna Februarie*).

Viețile Sfinților pe luna Septembrie, nr. inv. 26, are și următoarea însemnare, la p. 41 a introducerii-f. 7 a cărții: „La leat 1817 am avut parte să cetescu eu pe această sfântă carte toate Viețile sfinților ce să află întrânsa (sic) și această sfântă carte mi-au (încredin)țată părintele arhimandrit Iustin din sfânta Mănăstire Sinaia. Popa Gheorghie din Pietroșița.”

Din *Viețile Sfinților pe luna Februarie*, nr. inv. 19, aflăm că de fapt ele au fost cumpărate cu banii mănăstirii: f. 3 - f. 6, grafie chirilică, cerneală neagră: „Aceste cărți s-au cumpărat în vremea părintelui Iustin cu cheltuiala mănăstirii, iar 3 dintr-însele le-au cumpărat Dorothei ce au fost metocariu la Slobozia; iară nouă s-au cumpărat de mănăstire.” Sunt 11 în bibliotecă, lipsește *luna Ianuarie*, iar probabil *Viețile Sfinților pe luna Februarie* provine dintre cele de la metocul Slobozia (astăzi Parohia Sf. Nicolae din Câmpina, jud. Prahova). Iar din *Viețile Sfinților pe luna Mai*, nr. inv. 23, aflăm cine le-a cumpărat: f. 3-4, grafie chirilică, cerneală neagră: „Aceste cărți cu Viețile Sfinților s-au cumpărat de Rafail (sc)himonah, cu cheltuiala Sfintei M(ănăstiri), în vremea egumenie(i) părintelui Iustin.”

Și călugării din obște au realizat manuscrise. De la Monahul Dometie au rămas trei exemplare în biblioteca mănăstirii, nr. 9, 11, 26 și unul la Biblioteca Academiei, nr. 4831¹⁹. Manuscrisul rom. nr. 9 din Biblioteca Mănăstirii Sinaia,

¹⁸ Este cunoscutul Dionisie Eclesiarhul (1740-1820), călugăr, caligraf și cronicar din Țara Românească.

¹⁹ Protos. Mihail Harbuzaru, Dragoș Șesan, *Catalogul manuscriselor Mănăstirii Sinaia*, București, Basilica, 2017, p. 284. Regretatul Gabriel Ștrempel așază numele Mănăstirii Sinaia în rândul celor mai importante surse de manuscrise de literatură monahală pentru

Albina (pagina de titlu la Fig. 5), din 1820, precizează la f. 103^v că „s-au scris în Sf. M. Sinaia, fiind egumen și arhimandrit Părintele Iustin”²⁰.

Ieromonahul Dorotei povestește că la începutul secolului al XIX-lea a fost dat să învețe românește și grecește pe lângă un Sava Ieromonahul, care i-a fost principala sursă de informații privind istoria mănăstirii, alături de duhovnicul Sichastu schimnicul și monahul Bogoslov, toți trei cu peste 50 de ani de viață în Sinaia²¹.

Ms. rom. nr. 144 din Biblioteca Academiei Române (B.A.R.) a rămas de la starețul Iustin, f. 2^v-4^v: „Acest sfânt Theodor au fost al părintelui nostru Iustin, arhimandritul Sinai(ei), iar la moartea sfinții sale o au hărăzit Sinai(ei), spre a sfinții sale vecinică pomenire. 1829, septembrie 16”²². Sau, pe manuscrisul nr. 472 din B.A.R., f. 1: „Această sfântă și dumnezeiască carte, ce se numește *Mântuirea păcătoșilor*, dintre care cel dintâi sunt eu, nevrednicu(l), am avut-o în puțintică vreme, spre îndreptarea vremelnici(i) vieți, de la părintele Iustin, arhimandrit și egumen al sfintei Mănăstiri Sinaia, de supt muntele Buceciului... leat 1818, Martie 6 (...) popa David sin popa David ot Breaza, spre aducere aminte.”²³

Menționăm însemnarea lăsată pe o *Carte de rugăciuni*, Iași, 1809, de Arhimandritul Gherasim Rătescu. Acesta a fost episcop al Buzăului între 1819-1824. Este primul episcop provenit din obștea noastră. Mănăstirea Sinaia ajunsese să fie cunoscută pentru viața duhovnicească înaltă, motiv pentru care a fost ales un episcop dintre preoții de aici.

În 1961, Preotul Gabriel Cocora i-a dedicat un articol, din care aflăm că arhimandritul Gherasim a fost „chivernisitor” la Mitropolia din Târgoviște, că a fost călugărit de tânăr la Mitropolia Bucureștilor, de unde a plecat o vreme, mergând din loc în loc (poate a ajuns și pe la Mănăstirea Neamț, cea mai vestită a vremii²⁴), apoi s-a așezat la Mănăstirea Sinaia, unde, „ca un paisian din cei mai adevărați”, scria manuscrise și compunea stihuri. Este cunoscut chiar un manuscris transcris de el, *Adunarea din pateric, adică graiurile preacuvioșilor părinți*, cu însemnarea: „Această carte ce se chiamă pateric iaste a smerenii mele, care mai jos mă voi iscăli și o am scris în mănăstirea Sinaia din Sud Prah(o)va la leat 1819 iunie în opt, iar acum la leat 1820 fevr. în șapte o am dat de au legat-o, pentru pomenirea mea. Aceasta scriu, Gherasim episcopul Buzăului”²⁵.

Academie, alături de nume importante, ca Neamț, Bistrița și Cernica, în *Catalogul manuscriselor românești*, vol. IV, București, Editura Științifică, 1992, Postfață, p. 477.

²⁰ Protos. Mihail Harbuzaru, Dragoș Șesan, *op. cit.*, p. 45.

²¹ Arhim. Ghenadie Enăceanu, *op. cit.*, p. 2-3.

²² G. Ștrempel, *Catalogul manuscriselor românești...*, vol. I, p. 45.

²³ *Ibidem*, p. 119-120.

²⁴ Călugării din Țara Românească din acea vreme „socotiau ca o mare mulțămire sufletească să poată călători măcar odată în viața lor până la Neamț”, cf. Econ. D. Furtună, *Ucenicii starețului Paisie în mănăstirile Cernica și Căldărușani*, ed. II, București, Nemira, 2002, p. 55.

²⁵ Manuscris rămas de la P.S. Gherasim al Buzăului Mănăstirii Căldărușani, unde și-a trăit ultima parte a vieții. Fost Ms. rom. nr. 26, Biblioteca Institutului Teologic București, cf. Pr. Gabriel Cocora, *Gherasim Rătescu, episcop al Buzăului 29 iulie 1819-9 septembrie 1824*, în

Numele lui se află pe mai multe tipărituri vechi din biblioteca noastră. Am amintit deja *Cartea de rugăciuni*, Iași, 1809, nr. inv. 304, dăruită de el starețului Iustin Sinaitul. Acea carte mai are însemnarea, la f. 2^v a introducerii, în grafie chirilică, cerneală neagră: „Și aceasta iaste dintre cărțile mele, 1810 apr<ilie> 21, Gherasim Arhimandritul.” Este posibil să fi stat și la Mănăstirea Târgșor, de lângă Ploiești, căci semnează pe un *Minei pe Iulie*, Veneția, 1740, nr. inv. 1982, f. 160, grafie chirilică, cerneală neagră: „Acest minei iulie iaste a mănăstirii Târgșorului și am însemnat ca să să știe, Gherasim arhimandrit Rătescu, 1811, iulie 12.” Semnează și pe *Mineiul pe Septembrie* din aceeași serie, Veneția 1740, nr. inv. 1983, f. 1 de gardă, grafie chirilică, cerneală neagră: „Ferice dă cei ce primesc sfintele Scripturi cu dragoste și le citesc cu evlavie, că aceste doresc de urmările cuvioase. Iar mineiul acesta iaste al sfintei mănăstiri Târgșorul, 1810, septembrie 3, az (eu) Gherasim arhimandrit Rătescu.” *Panihida* de la Iași, 1807, nr. inv. 381, are însemnarea, la f. 1-8^v, în grafie chirilică, cerneală neagră: „Această Panihidă o am dat Sfintei Mănăstiri Sinaia din Plaiul Prah(ovei), pentru pomenirea mea, Gherasim păcătosul Arhimandrit sin Matei (Rătes)cu, 1816, noemb(rie) 21.”

Manuscrisul rom. nr. 28 din Biblioteca Mănăstirii Sinaia, *Slujba târnosirii bisericii*, din 1735, are însemnarea, la f. 4, în grafie chirilică, cerneală rădăcinie deschisă: „Acest tipic iaște scris de răposatul arhieru Grigore Sidis și am însemnat pentru pomenire eu Gherasim, Episcopul Buzăului, la leat 1824, august 13.”²⁶ În manuscrisul rom. nr. 29 din aceeași bibliotecă se află pomelnicul de vii al „lui Proin Buzău, Gherasim”²⁷, adică al fostului episcop al Buzăului, căci a demisionat în 1824 și s-a retras la Mănăstirea Căldărușani, unde a trăit „în meditație și rugăciune isihastă” până la 19 ianuarie 1844²⁸. Mai semnează și pe două manuscrise de la Biblioteca Academiei Române: în 1815, iulie 1, la f. 89^v, pe ms. rom. nr. 489 B.A.R., un miscelaneu de literatură monahală luat de Eforia Spitalelor Civile de Mănăstirea Sinaia și dus la Academie în 1887²⁹, precum și pe ms. rom. nr. 1062 din B.A.R., fost Gaster I, realizat în 1727, un miscelaneu care cuprinde și „Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie”, important pentru istoria culturii române, căci este unul dintre puținele manuscrise care conțin această operă. F. 132^v, II, grafie chirilică, cerneală neagră: „Scris-am numărul foilor aceștii cărți, care sunt de toate 185, însă 134 sunt învățăturile lui Neagoe vodă, iar 51 de foi iaste Viața sfântului Nifon. Și o am făcut aceasta pentru pomenirea mea, Gherasim

revista „Glasul Bisericii”, București, Anul XX, nr. 3-4, martie-aprilie, 1961, p. 251-252, precum și D. Furtună, *op. cit.*, p. 107. Acum în Biblioteca Sf. Sinod, Ms. nr. 53/II 264, cf. Cătălina Velculescu, *Mic îndrumar de cercetare a manuscriselor din catalogul pr. Dumitru Fecioru*, Piscu, Școala Agatonia, 2020, p. 17.

²⁶ Protos. Mihail Harbuzaru, Dragoș Șesan, *op. cit.*, p. 100.

²⁷ *Ibidem*, p. 102.

²⁸ Pr. Prof. Costică Panaite, Pr. Conf. Dr. Ionel Ene, Prof. drd. Nicolae Moraru, *Arhiepiscopia Buzăului și Vrancei*, în volumul „Autocefalie și responsabilitate”, București, Basilica, 2010, p. 169. P.S. Gherasim era membru al Divanului, din care și-a dat demisia, după un conflict cu Domnitorul Grigorie IV Ghica, care dorea să impună biruri și mai apăsătoare decât fanarioții. Dar a plecat și din fruntea Eparhiei, cf. *Ibidem*.

²⁹ G. Ștrempel, *Catalogul manuscriselor românești...*, vol. I, p. 124.

arhimandrit, sin Matei Șerban, Râmnic, 1818, martie 9, în Mănăstirea Sinaia”. Arhimandritul era darnic cu cărțile: „Mi s-au dăruit această carte mie, cel mai jos iscălit, de părintele arhimandrit Gherasim. 1819 august 10, Mihalache Neculaus” (însemnare pe coperta II, pe același ms. rom. nr. 1062 B.A.R.)³⁰.

Un alt ucenic direct al sfântului Paisie Velicickovski, venit la Mănăstirea Sinaia probabil odată cu Iustin, este Ieromonahul Meletie, copist, de loc din Făgăraș, viețuitor la Mănăstirea Secu la sfârșitul secolului al XVIII-lea. Pe atunci Mănăstirea Secu era unită cu Mănăstirea Neamț, era aceeași obște paisiană. Aminteam de ms. rom. nr. 489 B.A.R., în care era semnat Arhimandritul Gherasim Rătescu, în 1815, dar în același miscelaneu de literatură monahală este și semnătura, pe f. 8: „Această cârtică este a mea. Meletie ieromonah”. Iar la f. 222: „Meletie ieromonah, 1805 (...), din ținutul Făgărașului”³¹.

Un alt manuscris de la B.A.R., Ms. rom. nr. 1371, dăruit lui Nicolae Iorga de episcopul Visarion al Argeșului, la 7 mai 1932, este realizat de Ieromonahul Meletie. Cuprinde o rugăciune, *Viața Sfântului Grigorie Sinaitul*, scrieri ascetice ale acestuia, Cap. 31, *Despre rugăciune*, al sf. Maxim, precum și *Despre tropologie, alegorie și analogie în Sfânta Scriptură*. Are următoarele însemnări: f. 65^v, „S-au prescris de pre izvodul carele au fost scos din limba elinească, de Meletie ieromonah”; f. 199^v: „1795 Ghenarie 24. Sfârșitul cărții sfântului Grigorie Sinaitul. Meletie ieromonah ot Secul”; f. 3-11: „Această carte am cumpărat-o de la un părinte (i)er(o)monah, anume Meletie, de la mănăstirea Sinaia și eu o las după moartea mea (sic) sfintei episcopii Argeșului, ca să fie de citanie părinților sfintei episcopii. Partenie arhimandritul”³².

Meletie este amintit în *Pravoslavnică învățătură*, tipărită la București în 1794, aflată în Biblioteca Mănăstirii Sinaia, nr. inv. 267, pe f. 1, grafie chirilică, cerneală neagră: „(...) Cu plecată și căzută mână sărut dreapta sfinții tale părinte Meletie (...), Stoica Dascăl ot Breaza”. Însemnarea amintește și de Iustin³³, deci este vorba chiar de perioada în care Meletie era la Sinaia, începutul secolului al XIX-lea.

Ioachim monah ot Sinaia semnează în anul 1802 la f. 264^v a manuscrisului grecesc nr. 1073 B.A.R., un miscelaneu cuprinzând și o gramatică grecească³⁴, folosită probabil în școala monahală de la Mănăstirea Sinaia. Această școală atrăgea chiar monahi de departe, după cum mărturisește o însemnare de pe o psaltichie aflată la B.A.R.: „Am scris aceste heruviche când mă aflam la învățătură la

³⁰ *Ibidem*, p. 213.

³¹ *Ibidem*, p. 124.

³² *Ibidem*, p. 308.

³³ *Pravoslavnică învățătură*, București, 1792, Biblioteca Sfintei Mănăstiri Sinaia, nr. 267, f. 1 de gardă.

³⁴ Mihai Caratașu, *Catalogul manuscriselor grecești din Biblioteca Academiei Române*, vol. III, București, Societatea Română de Studii Neaelene, 2004, p. 22.

Monastirea Sinaia, în Județul Prahovii. Varlaam monah ot gorii Cozii, ot schitu(1) Stănișoara, judeșul Piteștiului. 1840, martie 17”³⁵.

Naum Râmnicăeanu, călugăr, cronicar și traducător din limba greacă, nume cunoscut în cultura națională, a stat și el o vreme în obștea stareșului Iustin, probabil fiind și profesor de limba greacă și de muzică psaltică (aceasta fiind ocupația sa de bază). Și-a scris *Hronograful* în „1810, martie 13, în sfințita mănăstire Sinaia din Prahova” (f. 19^v)³⁶.

Obștea de la Sinaia avea strânse legături cu celelalte mănăstiri paisiene din Țara Românească. Inochentie, monah „ot Sinaia”, copist al Ms. 7 Internatul Teologic București, trece în scris sfaturile marelui stareș de la Neamț³⁷.

Manuscrisele realizate la Sinaia erau copiate și la Căldărușani, de exemplu Arhimandritul Nicodim Greceanul, paisian, ucenic apropiat al P.S. Iosif al Argeșului (de la care obștea de la Sinaia a primit câteva tipărituri), copia *Albina*, poate chiar după manuscrisul Ieromonahului Silvestru ot Sinaia din 1737, cum făcea și Monahul Dometie de la Sinaia în 1820, precum și un „Grigorie Sinaitul”³⁸, care fusese tradus de Meletie de la Sinaia pe când era la Secu.

Între anii 1836-1841 și 1862-1863³⁹ viețuia la Sinaia unul dintre cei mai importanți psalți și compozitori români de psaltică, Protosinghelul Varlaam Bărâncescu. El a fost numit toată viața „Varlaam de la Sinaia”, cum încă îi spunea, în 1889, fostul său elev, George Ucenescu⁴⁰. După ce a murit i s-a spus „de la Ciolanu”⁴¹, după mănăstirea buzoiană unde și-a petrecut ultimii ani din viață și unde a fost îngropat⁴².

Un scris foarte frumos, de caligraf profesionist, avea ieroschimonahul Visarion de la Sinaia, de la care a rămas o *Rânduială a călugăriei și a schimniciei* din 1842⁴³.

Câteva manuscrise din Biblioteca Mănăstirii Sinaia au aparținut unor călugări nemțeni, după cum aflăm din însemnări. Ms. rom. nr. 22, realizat pe la începutul secolului al XIX-lea, *Cuvinte pusnicești*, de Sf. Isaac Sirul, f. 16^v, grafie

³⁵ Ms. rom-gr. nr. 1951 B.A.R., *Psaltichie greco-română*, cf. G. Ștrempel, *Catalogul manuscriselor românești...*, vol. II, p. 115.

³⁶ Ms. gr.-rom. nr. 1412 B.A.R., cf. G. Ștrempel, *Catalogul manuscriselor românești...*, vol. I, p. 320.

³⁷ D. Furtună, *op. cit.*, p. 55.

³⁸ *Ibidem*, p. 84.

³⁹ Ierom. Mihail Harbuzaru, *Manuscrisele psaltice de la Mănăstirea Sinaia*, București, Editura Cuvântul Vieții, 2012, p. 67-68.

⁴⁰ „Cântări am învățat de la Psaltul Bisericii Sf. Nicolae, ierodiaconul Varlaam Bărâncescu din Monastirea Sinaia”, cf. Vasile Oltean, *Configurația istorică și bisericească a Brașovului (sec. XIII-XX)*, Sibiu, Editura Andreiană, 2010, p. 457.

⁴¹ Ioan Popescu-Pasărea, *Liturghier*, ed. II, Curtea de Argeș, Editura Episcopiei Argeșului, 1991, p. 164-165.

⁴² Nicu Moldoveanu; Nicolae Necula; Vasile Stanciu; Sebastian Barbu-Bucur (coordinatori), *Dicționar de muzică bisericească românească*, București, Basilica, 2013, p. 69.

⁴³ Ms. rom. nr. 18, Biblioteca Mănăstirii Sinaia, 42 de file, Protos. Mihail Harbuzaru, Dragoș Șesan, *op. cit.*, p. 75.

chirilică: „Acest Isaac Sirul iaste al smeritului (...) Chiriac Ieromonahul D(u)ho(vnic)u(l) ot Neamț.”⁴⁴ Ms. rom. nr. 27, 1803, *Catehisis cum să cade să catehisească d(u)hovnicul pre jidovul cel ce voiaște a priimi sf(â)nta credință cea pravoslavnică prin sf(â)ntul botez*, f. 29^v: „Eu scriitorul cărțicealei acesteia la Anul Mântuirii 1803, mai 23, cel mai mic în Sfântul Sobor al Mănăstirii Neamțului, Neofit.”⁴⁵ Ms. rom. nr. 30, din 1855, cuprinde o cuvântare a starețului Neonil de la Neamț și Secu (1798-1853), precum și semnătura sa, la f. 31. Se amintește și de starețul Paisie și de traducerile sale⁴⁶. Manuscrisele psaltice 41, 42, 43 și 44 sunt realizate de un copist de la Mănăstirea Neamț, Ierom. Haralambie⁴⁷, la jumătatea secolului al XIX-lea. Ele cuprind și compoziții ale marilor psalți nemțeni Iosif Schimonahul, Visarion și Silvestru Ieromonahii⁴⁸.

Printre vechile tipărituri din Biblioteca Mănăstirii Sinaia sunt și cele realizate la Mănăstirea Neamț, unele în mai multe exemplare: *Viețile Sfinților* pe toate lunile, în afară de Ianuarie, 1807-1815; *Kiriakodromion*, 1811; *Kecragarion*, 1814, nr. inv. 410, cu însemnarea chirilică, la f. 1-7: „Această carte iaste a paisăștei obștimi (...)”. *Scara*, 1814; *Rânduiala Călugăriei și a schimniciei*, 1815; *Ἐπιτομή τῶν θείων δογμάτων*, adecă *Arătare sau adunare, pre scurt, a dumnezeieștilor dogme ale credinții*, 1816; *Ohtoih de canoane pentru Pavecerniță*, 1816; *Apologhia*, 1816, nr. inv. 204, cu însemnarea din același an, pe verso primei f. de gardă: „Această carti ci să numești Apologhii am cumpărat-o di la Sfânta mănăstire Neamțului, în vremea când era stăriți părintili Dometian și prețu esti o rubie (...)”. *Tâlcuire pre scurt tălmăcită din cea pre larg, elinească, a lui Nichifor Calist Xandopulul la antifoanele celor opt glasuri*, 1817, nr. inv. 405, cu însemnarea, pe f. de gardă^v, „S-au dăruit Sfintei Monastiri Sinaei pentru folosul cetiirii părinților. Iosif episcopul Argeșului, 1818 feb(ruarie) 21.” *Noul Testament*, 1818; *Cuvintele și învățăturile prea cuviosului părintelui nostru Isaac Sirul*, 1819, apoi vol. III, din 1823. *Carte sfătuitoare pentru păzirea celor cinci simțiri*, 1826; *Războiul nevăzut*, de sf. Nicodim Aghioritul, 1826.

Nu putea lipsi viața marelui îndrumător de la Neamț: *Adunare a cuvintelor celor pentru ascultare, de la mulți sfinți și dumnezeiești părinți, spre folosul celor ce întru dânsa vor să se grijască de mântuirea lor și Viața cuviosului părintelui nostru starețului Paisie, împreună cu oarecare din trimiterile sf(inției) sale*, M-rea Neamț, 1817, în două exemplare, nr. inv. 231 și 406 în Biblioteca Mănăstirii Sinaia (Fig. 6).

⁴⁴ *Ibidem*, p. 78-86. Starețul Paisie de la Neamț a tradus această carte din greacă în slavonă, cf. Ciprian Voicilă, *Sfântul Paisie de la Neamț, viața, minunile, sfaturile duhovnicești*, f. l., Meteor Publishing, 2016, p. 115.

⁴⁵ Este chiar Monahul Neofit Kavsokalivitul, fost rabin din Grecia, creștinat la 38 de ani, care a publicat *Înfruntarea jidovilor* la Iași, în 1803, cf. Protos. Mihail Harbuzaru, Dragoș Șesan, *op. cit.*, p. 98-99.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 104-105.

⁴⁷ Deși în titlul manuscriselor 41, 42, 43 și 44 George Ucenescu se semnează, partiturile nu au scrisul lui ci cel al Ieromonahului Haralambie, identificat de Monahul Filotheu Bălan de la Mănăstirea Petru Vodă, cunoscător al manuscriselor nemțene.

⁴⁸ Protos. Mihail Harbuzaru, Dragoș Șesan, *op. cit.*, p. 156-167.

Influența binefăcătoare a renașterii paisiene s-a simțit deci din plin și la Mănăstirea Sinaia. Mare parte dintre ardelenii care viețuiau în mănăstirile valahe Cernica și Căldărușani trecea Carpații pe Valea Teleajenului, pe la Mănăstirea Cheia - o însemnare pe *Cuvintele fericitului părintelui nostru Dorotei*, vorbește despre „(...) când au fost părintele Gheorghe Arhimandritul Cernicanul la schit(ul) Cheia Teleajenului la anul 1800, septembrie 10 (...)”⁴⁹. Dar mulți ajungeau și la poalele munților Bucegi, mai ales după ce s-a construit drumul din piatră peste Carpați, pe Valea Prahovei, în 1846⁵⁰.

Mănăstirea Cernica avea moșii în apropiere de Sinaia, iar Sf. Calinic s-a implicat în refacerea bisericii „Sf. Treime” din Câmpina. Așezarea geografică a ferit parțial Sinaia de problemele create de războaiele care au devastat Țările Române în secolele XVIII și XIX, astfel că mulți monahi se refugiau aici. Și nu doar monahi, Mănăstirea Sinaia era adăpost pentru mulți dintre cei care căutau scăpare spre Brașov – de la ctitorul Mihai Cantacuzino până la bejenia bucureștenilor din 1821.

Ucenicii paisienilor de la Sinaia au prosperat și obștea s-a mărit, astfel că așa a apărut incinta nouă, cu chilii (1840 și 1846) și biserica „Sf. Treime” (1843-1846). În 1860 erau 81 de viețuitori (61 de călugări și frați și 20 de argați)⁵¹. Și nu au prosperat doar pentru ei. Din moșiile mănăstirii cea mai mare parte a fondurilor mergea încă de la fondare către spitalele din București, Colțea, apoi și Pantelimon și Filantropia⁵², cu 1200 de paturi, și erau îngrijite alte 11 mănăstiri și schituri, prin Eforia Spitalelor Civile⁵³.

După ce familia regală a început să locuiască în incinta nouă (1871-1883), supraveghind lucrările de la Castelul Peleş și după ce Eforia, pe 15 iunie 1874⁵⁴, a interzis mănăstirii să mai primească vreun călugăr, ca să aibă loc familia regală împreună cu însoțitorii săi unde să locuiască, numărul monahilor a scăzut la 20 și s-a menținut așa și după mutarea familiei regale la Castel, căci Sinaia devenise între timp oraș turistic, iar mănăstirea era prea puțin atrăgătoare pentru călugări, iubitori

⁴⁹ *Cuvintele fericitului părintelui nostru Dorotei*, Râmnic, 1784, nr. inv. 102 în Biblioteca Mănăstirii Sinaia, f. 47^v.

⁵⁰ A. G. Găleşescu, *op. cit.*, p. 102.

⁵¹ Arhivele Naționale Istorice Centrale București, fond M.C.I.P (Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice), dosarul cu nr. 538/1860, f. 115 și urm., cercetate de Dl. Col (r.) Prof. Ion Dedu, în articolul *Mănăstirea Sinaia la anul 1860 – un centru spiritual pan-românesc*, în manuscris.

⁵² În 1832 au fost unite Epitropiile Spitalelor Colțea, Pantelimon și Filantropia sub denumirea de Eforia Spitalelor Pământene, desființată în 1847 și reînființată în 1864 sub numele de Eforia Spitalelor Civile. Desființată în 1948 de comuniști, cf. Ierom. Nectarie Măgureanu, *Mănăstirea Sinaia*, București, Athena, 2000, p. 50.

⁵³ A. G. Găleşescu, *op. cit.*, p. 4. În 1893 Eforia scotea 202,227 de lei din arende de pe moșiile Mănăstirii Sinaia și acorda acesteia 12 %, 25.000 de lei, cf. *Tablou de numele moșielor și al munților care au fost ai Monastirei Sinaia, numele donatorului, localitatea unde se află, întinderea lor și prețul ultimei arendări*, Pachetul XXXIV-109/1893-349, f. 328^v, Arhiva Mănăstirii Sinaia.

⁵⁴ Arhiva Mănăstirii Sinaia, Pachetul IX-44/1874-1877-21, f. 20.

de liniște. Astăzi sunt 7 monahi și pentru mulți turiști străini este prima mănăstire ortodoxă cu care intră în contact.

Bibliografie

Izvoare principale:

Arhiva Mănăstirii Sinaia:

Pachetele: IX-44/1874-1877; XXIV-91/1887; XXXIV-109/1893.

Tipărituri din Biblioteca Mănăstirii Sinaia:

Cuvintele fericitului părintelui nostru Dorotei, Râmnic, 1784, nr. inv. 101. *Catavasier*, Râmnic, 1784, nr. 415. *Pravoslavnică învățătură*, Iași, 1794, nr. 267. *Viețile Sfinților pe luna Septembrie*, Mănăstirea Neamț, 1807, nr. 26. *Rânduiala sfințirii bisericii*, București, 1809, nr. 208. *Carte de rugăciuni*, Iași, 1809, nr. 304. *Viețile Sfinților pe luna Octombrie*, Mănăstirea Neamț, 1809, nr. 27. *Viețile Sfinților pe luna Noiembrie*, Mănăstirea Neamț, 1811, nr. 28. *Viețile Sfinților pe luna Decembrie*, Mănăstirea Neamț, 1811, nr. 29. *Kiriakodromion*, 1811, nr. 13. *Viețile Sfinților pe luna Februarie*, Mănăstirea Neamț, 1812, nr. 19. *Viețile Sfinților pe luna Aprilie*, Mănăstirea Neamț, 1813, nr. 21. *Viețile Sfinților pe luna Martie*, Mănăstirea Neamț, 1813, nr. 20. *Viețile Sfinților pe luna Mai*, Mănăstirea Neamț, 1813, nr. 22. *Viețile Sfinților pe luna Iunie*, Mănăstirea Neamț, 1813, nr. 23. *Viețile Sfinților pe luna Iulie*, Mănăstirea Neamț, 1814, nr. 24. *Kecragarion*, 1814, nr. 410. *Viețile Sfinților pe luna August*, Mănăstirea Neamț, 1815, nr. 25. *Rânduiala Călugăriei și a schimniciei*, 1815, nr. 222. *Ἐπιτομή τῶν θείων δογμαίων*, adecă *Arătare sau adunare, pre scurt, a dumnezeieștilor dogme ale credinței*, 1816, nr. 8, 9, 10, 11, 15. *Ohtoih de canoane pentru Pavecerniță*, 1816, nr. 126. *Apologhia*, 1816, nr. 204, 203, 221. *Tâlcuire pre scurt tălmăcită din cea pre larg, elinească, a lui Nichifor Calist Xandopulul la antifoanele celor opt glasuri*, 1817, nr. 405. *Adunare a cuvintelor celor pentru ascultare, de la mulți sfinți și dumnezeiești părinți, spre folosul celor ce întru dânsa vor să se grijască de mântuirea lor și Viața cuviosului părintelui nostru starețului Paisie, împreună cu oarecare din trimerile sf<inției> sale*, M-rea Neamț, 1817, nr. 231 și 406. *Noul Testament*, 1818, nr. 288. *Cuvintele și învățăturile prea cuviosului părintelui nostru Isaac Sirul*, 1819, nr. 51 și vol. III, 1823, nr. 69. *Carte sfătuitoare pentru păzirea celor cinci simțiri*, 1826, nr. 50. *Războiul nevăzut*, de sf. Nicodim Aghioritul, 1826, nr. 194.

Caratașu, Mihai, *Catalogul manuscriselor grecești din Biblioteca Academiei Române*, vol. III, București, Societatea Română de Studii Neoelene, 2004.

Dedu, Col (r.) Prof., Ion, *Mănăstirea Sinaia la anul 1860 – un centru spiritual pan-românesc*, în manuscris, f. 1, f. an.

Doc. 50, 1830, Colecția Mănăstirii Sinaia, Direcția Județeană Prahova a Arhivelor Naționale.

Harbuzaru, Ierom., Mihail, *Manuscrisele psaltice de la Mănăstirea Sinaia*, București, Cuvântul Vieții, 2012.

Harbuzaru, Protos. Mihail, Șesan, Dragoș, *Catalogul manuscriselor Mănăstirii Sinaia*, București, Basilica, 2017.

Județul Prahova în Catagrafia Eparhiei Ungrovlahiei de la 1810, studiu introductiv și transcriere de Pavel Enache, Ploiești, Editura Ploiești-Mileniul III, 2020.

Moldoveanu Nicu; Necula Nicolae; Stanciu Vasile; Barbu-Bucur Sebastian (coordinatori), *Dicționar de muzică bisericească românească*, București, Basilica, 2013.

Pachetul CCCLXXVI, Doc. Ist. 54, 1814, Biblioteca Academiei Române, București.

Popescu-Pasărea, Ioan, *Liturghier*, ed. II, Curtea de Argeș, Editura Episcopiei Argeșului, 1991.

Ștrempel, Gabriel, *Catalogul manuscriselor românești B.A.R.*, vol. I, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1978.

Idem, *Catalogul manuscriselor românești B.A.R.*, vol. II, București, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983.

Idem, *Catalogul manuscriselor românești B.A.R.*, vol. III, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1987.

Idem, *Catalogul manuscriselor românești B.A.R.*, vol. IV, București, Editura Științifică, 1992.

Izvoare secundare:

Cocora, Pr., Gabriel, *Gherasim Rătescu, episcop al Buzăului 29 iulie 1819 - 9 septembrie 1824*, în revista „Glasul Bisericii”, București, Anul XX, nr. 3-4, martie-aprilie, 1961.

Dorotei, Ierom., *Tradiție de știință*, în „Sinaia, 15 August 1695-1895”, de A. G. Găleşescu, București, Tipografia C. A. Lăzăreanu, 1885.

Enăceanu, Arhim., Ghenadie, *Sinaia, Istoria Santei Monastiri, lucrată după documente vechi și noi și adausă cu tradițiunile locale*, București, Tipografia Ștefan Mihăilescu, 1881.

Furtună, Econ., D(umitru), *Ucenicii starețului Paisie în mănăstirile Cernica și Căldărușani*, ed. II, București, Nemira, 2002.

Ică jr, Diac., Ioan I., *Spiritualitatea cernicană – paisianism românesc*, în „Sfinții stareți Gheorghe și Calinic de la Cernica. Viețile, povățuirile, testamentele”, Sibiu, Deisis, 2018.

Măgureanu, Ierom., Nectarie, *Mănăstirea Sinaia*, București, Athena, 2000.

Oltean, Vasile, *Configurația istorică și bisericească a Brașovului (sec. XIII-XX)*, Sibiu, Editura Andreiană, 2010.

Panaite, Pr. Prof., Costică, Ene, Pr. Conf. Dr., Ionel, Moraru, Prof. drd., Nicolae, *Arhiepiscopia Buzăului și Vrancei*, în volumul „Autocefalie și responsabilitate”, București, Basilica, 2010.

Șinca, Florin, *Mănăstirea Brebu, tradiție și continuitate*, București, Editura Cuvântul Vieții, a Mitropoliei Munteniei și Dobrogei, 2015.

Velculescu, Cătălina, *Mic îndrumar de cercetare a manuscriselor din catalogul pr. Dumitru Fecioru*, Piscu, Școala Agatonina, 2020.

Voicilă, Ciprian, *Sfântul Paisie de la Neamț, viața, minunile, sfaturile duhovnicești*, f. 1., Meteor Publishing, 2016.

Fig. 1. Sf. Paisie de la Neamț, în *Adunare a cuvintelor celor pentru ascultare și Viața starețului Paisie de la Neamț*, M-rea Neamț, 1817, p. 296.

Fig. 2. Portretul stareșului Arhim. Iustin, Biblioteca Mănăstirii Sinaia.

„Ca dar m'p's'au h' ar x'i: / S'au's' n'evf:
 m'p' f'm'a: i 809: m'p' 28: —
 Dionisie ecli<siarhul> Mit<ropoliei>”

Fig. 4. Fila 1 de gardă^v, *Sfințirea bisericii*, București, 1809, nr. inv. 208:
 „S-au dat părintelui arhim. Iustin igumen mănăstirii Sinaia, 1809, Mai 28.
 Dionisie ecli<siarhul> Mit<ropoliei>”.

Fig. 5. Prima filă a *Albinei*, copist Monahul Dometie de la Sinaia, Ms. rom. nr. 9 din
 Biblioteca Mănăstirii Sinaia, 1820.